

Rauha Hirvonen

KULUTUSPERÄISTEN PÄÄSTÖJEN ONGELMA KUNNISSA

Tarkastelussa Lahden kaupungin ympäristötoimenpiteet

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatin tutkielma
Marraskuu 2022

TIIVISTELMÄ

Rauha Hirvonen: Kulutusperäisten päästöjen ongelma kunnissa – Tarkastelussa Lahden kaupungin ilmastotoimenpiteet
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kandidaattiseminaari ja -tutkielma 2022, 10 op
Marraskuu 2022

Tämä tutkimus tarkastelee tapoja, joilla kunta pyrkii vaikuttamaan kotitalouksien kulutusperäisiin päästöihin. Kulutusperäiset päästöt ovat edelleen suuri ongelma, ja etenkin arjessa tapahtuva kotitalouksien kulutus on merkittävä vaikuttaja. Paikallinen päätöksenteko tapahtuu lähimpänä kotitalouksien jokapäiväistä kuluttamista, joten sillä on myös lähtökohtia vaikuttaa siitä koituihin päästöihin. Kunnat myös itse tuottavat paljon palveluita kuntalaisten käytettäväksi. Tämän vuoksi tutkimuksen kohteena on nimenomaan kunnassa käytettävät toimenpiteet. Kunnan käyttämät ratkaisustrategiat on tässä tutkimuksessa jaettu aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta kolmeen eri kategoriaan: rakenteelliset strategiat, informaatiostrategiat sekä osallistava ongelmanratkaisu.

Kohdekaupungiksi tässä tutkimuksessa valikoitui Lahden kaupunki. Lahti on ollut ympäristötyön näkökulmasta näkyvästi esillä viime vuosina, etenkin vuonna 2021, kun se toimi Euroopan ympäristöpääkaupunkina. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineistona toimi haastattelumateriaalin lisäksi Lahden kaupungin ympäristöohjelma. Haastateltaviksi valikoitui kaksi kaupungin ympäristötehtävissä toimivaa henkilöä. Aineiston analyysi suoritettiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tuloksissa esille tuli verrattain selkeä jaottelu kategorioiden välillä. Rakenteellisten strategioiden toimenpiteet osoittivat olevansa selkeärajaisempia ja kohdentuvan pääsääntöisesti tiettyyn päästökategoriaan. Rakenteelliset strategiat myös painottivat enemmän kunnan vastuuta päästöongelman ratkaisemisesta yksilön sijaan. Osallistava ongelmanratkaisu taas pyrki valjastamaan yksilöiden toimeliaisuuden kaupungin voimavaraksi. Informaatiostrategiat ja osallistava ongelmanratkaisu näkyivät molemmat enemmän läpileikkaavina verrattuna rakenteellisiin strategioihin. Etenkin kaupunkilaisten osallistamiseen pyrkivistä toimenpiteistä löytyi paljon yhtymäkohtia muihin strategioihin.

Avainsanat: Kunnat, kotitaloudet, päästöt

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 KULUTUSPERÄISET PÄÄSTÖT LUOVAT HAASTEITA TULEVAISUUDELLE..	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	3
2.1 Kotitalouksien kulutusperäiset päästöt	3
2.2 Ympäristöystävällinen käyttäytyminen	5
2.3 Kuntien mahdolliset ratkaisustrategiat	6
3 AINEISTO JA MENETELMÄT	9
4 ANALYYSIN TULOKSET JA TULKINTA.....	10
4.1. Informaatiostrategiat	11
4.2. Rakenteelliset strategiat.....	13
4.3. Osallistava ongelmanratkaisu.....	16
5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	17
LÄHTEET	21
LIITTEET	23

1 KULUTUSPERÄISET PÄÄSTÖT LUOVAT HAASTEITA TULEVAISUUDELLE

Koronapoikkeusvuoden 2020 aikana kasvihuonepäästöt vähenivät kokonaisuudessaan maailmanlaajuisesti. Kokonaispäästöt kuitenkin nousivat vuoden 2021 aikana nopeasti pandemiaa edeltäneelle tasolle. (Canadell ym. 2022, 9.) Suomessakin kasvihuonepäästöt olivat vuonna 2020 9 % pienemmät edellisvuoteen nähden (Tilastokeskus 2021). Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan kasvihuonepäästöt eivät ole kuitenkaan vuoden 2021 aikana nousseet huomattavasti (Tilastokeskus 2022). Suomesta ei vielä ole julkaistu kulutuksen päästölukuja pandemian jälkeiseltä ajalta, mutta tutkijat odottavat kulutuksen, ja sitä myötä päästöjen, palaavan entiselle tasolle (Savolainen, Heikkinen & Heinonen 2022). Suomen ilmastopaneelin (2020) mukaan yksittäisten kuluttajien merkitystä päästöjen vähentämisessä on aliarvioitu. Ilmastotutkijoiden arvion mukaan kotitalouksien päästöjen tulisi vähentyä 70 % nykytilanteesta. (Suomen ilmastopaneeli 2020). Kotitalouksien kulutus kattaa Suomessa 66 % kaikista kulutusperusteisista kasvihuonekaasupäästöistä, joista asuminen, energia, elintarvikkeet sekä liikkuminen muodostavat suurimman osan (Nissinen ym. 2019; 19, 31). Suomen ilmastopaneeli (2020) painottaa myös, että on asetettava ohjauskeinoja, joilla kulutusperäisiä päästöjä pystytään vähentämään. Tämän vuoksi on ajankohtaista sekä perusteltua tarkastella eri tasojen päätöksenteon vaikutusta yksilöiden arkeen. Erityisesti kuntatasolla on tärkeä tarkastella ympäristötoimenpiteitä, sillä monet käytännön ratkaisut tapahtuvat kunnissa.

Perustelun valintaani ottaa tarkasteluni kohteeksi nimenomaan kunnat aiempaan kirjallisuuteen tukeutuen. Eranti ja Faehnle (2022, 130) kuvaavat kaupunkeja ja kuntia ”ympäristöpolitiikan käytännön näyttämöksi”. He painottavat erityisesti moninaisten toimijoiden yhteisvaikutusta ympäristöpolitiikkaan kaupungeissa ja kunnissa, mutta täsmentävät, että nimenomaan kaupunkiorganisaatiolla on merkittävin vaikutusvalta tässä suhteessa. Bloomberg (2015) argumentoi myös kuntien olevan keskeisessä roolissa ilmastonmuutoksen torjunnassa. Hänen mukaansa paikallinen päätöksenteko on tehokkaampi rakentamaan nopeampia ja käytännöllisempiä ratkaisuja ongelmiin. Päästöjen vähentäminen on myös kunnille kilpailuvaltti, jonka avulla ne voivat olla elinvoimaisempia. Paikallisella tasolla tehdään päätöksiä useista ilmaston kannalta ratkaisevista asioista kuten liikenteen, rakentamisen ja energian ratkaisuista. Myöskin ilmastonmuutoksen seurauksiin reagointi tulee olemaan

kuntatasolla olennainen kysymys. (Bloomberg 2015). Jotta kansallinen ja kansainvälinen päätöksenteko ilmastoasioissa olisi mahdollisimman tehokasta, on tehtävä paikallisen päätöksenteon piirissä ratkaisuja, jotka ovat linjassa ylemmän tason linjausten kanssa mutta silti ottavat huomioon paikallisen näkökulman. Kuntien on siis pystyttävä mukauttamaan päätöksentekoaan ottaen huomioon alueelle ominaiset erityispiirteet. (López-Mosquera et al. 2015). Paikallisen tason päätöksiä tehdään myös lähempänä yksittäisten ihmisten arkea verrattuna esimerkiksi kansalliseen tasoon. Tämän vuoksi on olennaista tarkastella keinoja, joilla kunnat pyrkivät aktiivisesti vaikuttamaan ihmisten ympäristökäyttäytymiseen. Nämä keinot on kuitenkin valikoitava tarkasti, sillä esimerkiksi pelkkä tietoisuuden levittäminen ei ole tarpeeksi tehokas keino saamaan aikaan pysyvää tai huomattavaa muutosta käyttäytymisessä (esim. Barr 2003; Steg ja Vlek 2009; Kollmuss & Agyeman 2002).

Tutkielman kirjoittamishetkellä Lahti nousee Suomen kunnista ilmastotyön näkökulmasta esille erityisesti, sillä se oli Euroopan ympäristöpääkaupunki vuotena 2021. Päätin ottaa tarkasteluun Lahden kaupungin ilmastotoimet, sillä kaupunki on ollut näyttävästi esillä ilmastotoimenpiteidensä osalta. Lahden kaupungin keskusta on hyvinkin urbaania aluetta, mutta etenkin Nastolan kuntaliitoksen 2016 jälkeen monia kaupungin osia voidaan kuvata maaseutuna. Tarkastelen siis toimenpiteitä, joilla Lahti pyrkii vaikuttamaan nimenomaan kulutusperäisiin päästöihin. Näkökulmani ei ole, mitä yksittäiset henkilöt voivat tehdä ilmaston tilan parantamiseksi, vaan nimenomaan julkisen päätöksenteon vastuu tämän yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemisesta. Vaikka tutkimuksessani tarkastelen muun muassa ympäristöystävällistä käyttäytymistä, keskityn siihen kunnan päätöksenteon näkökulmasta. Näen ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen kannustamisen yhtenä kunnan toimena vähentää kotitalouksien kulutusperäisiä päästöjä.

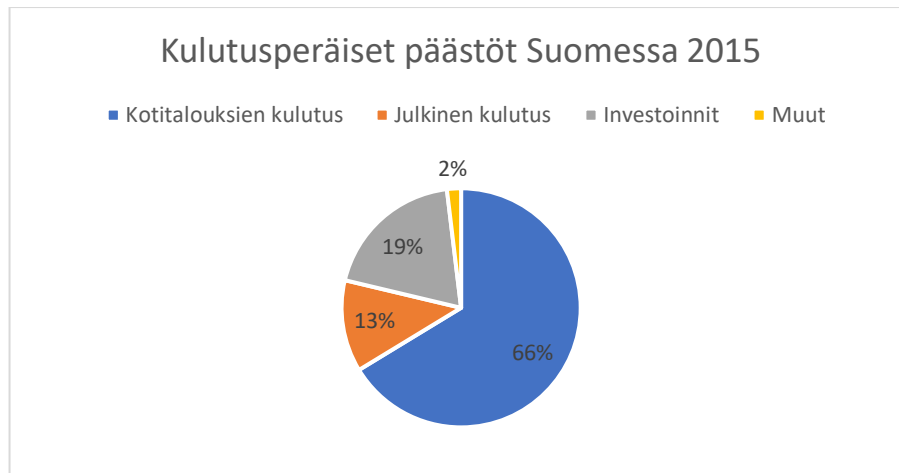
Tutkimuskysymykseni nousee siis: **Millaisilla ratkaisustrategioilla kaupunki pyrkii vähentämään kotitalouksien päästöjä ja kannustamaan ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen?**

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä kappaleessa esittelen tutkimukselleni tärkeitä teoreettisia lähtökohtia. Ensimmäiseksi määrittelen kotitalouksien kulutusperäiset päästöt sekä esittelen tilastoja nykyisestä päästörakenteesta Suomessa. Seuraavaksi määrittelen ympäristöystävällisen käyttäytymisen käsitteen tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Käsittelen myös lyhyesti tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen. Lopuksi tarkastelen näkökulmia kuntien mahdollisuuksista vaikuttaa kulutusperäisiin päästöihin sekä ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen. Käytän tätä teoreettista pohjustusta vahvasti tukenani tutkimuksen edetessä.

2.1 Kotitalouksien kulutusperäiset päästöt

Seppälän ym. (2009) ENVIMAT-hankkeen tuloksena rakentama ympäristölaajennettu laskentamalli kuvaa Suomen talouden materiaalivirtojen ympäristövaikutuksia. Tässä ENVIMAT-mallissa on eritelty toimialoittain sekä tuoteryhmittäin elinkaariset ympäristövaikutukset suomalaiselle tuotannolle ja kulutukselle. Mallin mukaan kulutusperäisesti lasketuissa päästöissä kotimaassa tuotetuista hyödykkeistä vähennetään vienti ja lisätään tuonti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että vain kotimaan loppukäyttö eli kotitalouksien kulutus, julkinen kulutus sekä kotimaiset investoinnit huomioidaan. (Seppälä ym. 2009.) Kulutushyödykkeiden elinkaarisia kasvihuonepäästöjä kutsutaan toisinaan myös nimellä hiilijalanjälki. Nissinen ym. (2019) ovat tehneet kattavan selvityksen Suomen kulutusperäisistä ilmastovaikutuksista käyttäen edellä mainittua ENVIMAT panos-tuotosmallia. Keskityn tässä tutkimuksessa nimenomaan kotitalouksien kulutusperäisiin päästöihin, sillä vuoden 2015 tasolla ne olivat yhteensä 48,6Mt eli kattoivat noin kaksi kolmasosaa kaikista Suomen kulutusperäisistä päästöistä (Nissinen ym. 2019, 19) (Kuvio 1).

Kuvio 1. Kulutusperäiset päästöt Suomessa 2015 (Nissinen ym. 2019)

Vuonna 2020 kotitalouksien kulutuksesta koitui päästöjä 52,6 milj. CO₂-ekvivalenttitonnia (Savolainen, Heikkinen & Heinonen 2022). Suomalaisten hiilijalanjälki jakautuu kulutushyödykeryhmittäin siten, että eniten kasvihuonepäästöjä aiheutuu asumisesta ja energiasta (29 %), liikkumisesta (29 %) sekä ruuasta (19 %). Muut tavarat ja palvelut kattavat yhteensä 22 % kotitalouksien keskimääräisistä päästöistä. (Nissinen ym. 2019, 32.) (Taulukko 1.)

Taulukko 1: Suomalaisten hiilijalanjäljen jakautuminen vuonna 2016 ENVIMAT-mallia käyttäen

	Kasvihuonekaasupäästöt/hlö (kg CO ₂ e)	Osuus (%)
Ruoka	2 080	19 %
Asuminen ja energia	3 132	29 %
Liikkuminen	3 313	30 %
Muut tavarat ja palvelut	2 409	22 %
yht.	10 934	100 %

(Nissinen ym. 2019)

Vuonna 2020 kulutuksen kokonaispäästöt vähenivät edellisvuoteen nähden noin yhdeksällä prosentilla johtuen pääosin matkustamisen ja liikkumisen vähäisestä määrästä. Selittävä tekijänä taustalla on koronaviruksen aiheuttama poikkeustilanne yhteiskunnassa. Elintarvikkeiden kulutus taas vastavuoroisesti kasvoi tämän vuoden aikana, mutta hiilijalanjäljen kokonaisrakenne ei kuitenkaan muuttunut huomattavasti. (Savolainen,

Heikkinen & Heinonen 2022.) Vaikka päästöt vähenivät selkeästi yhden vuoden aikana, ei ole takeita siitä, että muutos on pysyvä pitkällä aikavälillä, sillä kyseessä oli poikkeukselliset olosuhteet. Globaalisti kokonaispäästöt palasivatkin nopeasti pandemiaa edeltäneelle tasolle (Candell ym. 2022).

2.2 Ympäristöystävällinen käyttäytyminen

Kollmuss & Agyeman (2002, 240) määrittelevät ympäristöystävällisen käyttäytymisen (*'pro-environmental behavior'*) tietoisena käyttäytymisenä, jonka tarkoituksena on vähentää ympäristöön koituvia negatiivisia vaikutuksia. Tällainen käyttäytyminen näyttäytyy heidän mukaansa resurssien, energian käytön sekä saastuttamisen vähentämisenä. Steg ja Vlek (2009) niin ikään määrittelevät ympäristöystävällisen käyttäytymisen tekoina, jotka vahingoittavat ympäristöä mahdollisimman vähän tai jopa hyödyttää ympäristöä jollain tavalla. Otan ympäristöystävällisen käyttäytymisen avaintermiksi tutkielmassani, sillä ympäristöystävällinen käyttäytyminen on yksi tärkeä tekijä kotitalouksien kulutusperäisten päästöjen vähentämisessä.

Tässä tutkielmassa käsittelen ympäristöystävällistä käyttäytymistä laajemmin kuin yksittäisten yksilöiden tai kotitalouksien näkökulmasta. Koska yksikään yksittäinen kotitalous ei ole vastuussa ympäristön kokonaistilan muuttamisesta, on tärkeää edistää ja kannustaa ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen kokonaisvaltaisesti. Kuten Laakso ja Aro (2022, 6) toteavat, kestävän arjen rakentamisessa olisi syytä keskittyä enemmän jokaisen yhteiskunnallisen toimijan mahdollisuuksiin sen sijaan, että yksilö ja yhteiskunta asetettaisiin vastakkain. Heiskanen ja Laakso (2019) kritisoivat nimenomaan individualistista näkökulmaa kuluttamiseen, jossa kuluttajat nähdään irrallisina toimijoina eivätkä osana ympäröivää yhteiskuntaa. He näkevät kuluttamisen yhteiskunnallisena ilmiönä, jota jaetut infrastruktuurit, kulttuuri sekä tarjolla olevat vaihtoehdot muokkaavat. Tämän vuoksi on enemmän aiheellista tarkastella miten ja miksi ihmiset kuluttavat (Heiskanen & Laakso 2019).

Tämän tutkielman kannalta on siis erityisen hyödyllistä pohtia, mitkä tekijät vaikuttavat ympäristökäyttäytymiseen. Syitä ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen tai sen puutteeseen voidaan ymmärtää jaotteleamalla syyt ulkoisiin sekä yksilötason tekijöihin. Ulkoisiin tekijöihin kuuluu yhteiskunnalliset normit, kustannukset sekä käytännöllisyys, kun taas yksilötason tekijät liittyvät henkilön demografisiin ja psykologisiin ominaisuuksiin. (Li ym. 2019.)

Kollmuss ja Agyeman (2002) ovat jäsentäneet ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä tähän liittyviä mahdollisia esteitä. Heidänkin kehittämässään kehiössä on eritelty ulkoiset ja sisäiset tekijät. Sisäiset tekijät sisältävät muun muassa yksilön persoonallisuuden, arvojärjestelmän sekä ympäristötietoisuuden asteen. Ulkoiset tekijät taas lukevat mukaansa tekijöitä kuten poliittiset sosiaaliset ja kulttuuriset olosuhteet. Ulkoiset ja sisäiset tekijät pystyvät vuorovaikuttamaan keskenään ja muokata toisiaan. Esteet ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen muodostuvat puolestaan esimerkiksi ulkoisten mahdollisuuksien ja kannustimien, sisäisen motivaation tai tietoisuuden puutteesta sekä vanhoista käytösmalleista. (Kollmuss & Agyeman 2002). Tutkimukselleni olennaisinta tästä teoreettisista kehiöistä on ulkoisten tekijöiden, tässä tapauksessa kunnan, mahdollisuudet vaikuttaa henkilön sisäisiin tekijöihin ja tätä kautta saada aikaan ihmisen toiminnassa muutosta.

2.3 Kuntien mahdolliset ratkaisustrategiat

Johdantokappaleessa perustelin jo kuntien roolia pohjautuen aiempaan tutkimuskirjallisuuteen (Bloomberg 2015; Eranti & Faehnle 2022; López-Mosquera et al. 2015). Palm, Smedby ja McComrick (2019) näkevät myös kunnat erittäin tärkeinä toimijoina kestävien yhteiskuntien rakentamisessa. Heidän mukaansa kunnat vaikuttavat paikalliseen kulutukseen muun muassa palvelujen ja hyödykkeiden tarjoajina, paikallisena julkishallinnon auktoriteettina sekä yhteistyökumppanina. Koska kunnilla on tärkeä rooli kulutusperäisten päästöjen vähentämisessä, niiden on tehtävä suunnitelmallista päätöksentekoa päästövähennysten saavuttamiseksi. Edellä esittämäni vaikutustekijät ympäristökäyttäytymisessä eivät vielä varsinaisesti kerro, millaisilla poliittisilla ohjaukeinoilla kunnissa voitaisiin lisätä ympäristöystävällistä käyttäytymistä tai jopa lähtökohtaisesti vähentää kulutusperäisiä päästöjä alkutekijöissään.

Tieteellisessä kirjallisuudessa on jo pitkään hahmoteltu ohjaukeinoja, joilla julkinen valta voi vaikuttaa kuluttamiseen. Eräs hyvin perinteinen tapa jaotella ohjaukeinoja on jakaa oikeudellis-hallinnollisiin keinoihin, taloudellisiin keinoihin sekä informaatio-ohjaukseen. Sääntelykeinot käsittävät erilaiset lait, kiellot, rajoitukset ja luvat, joilla julkinen valta voi suoraan ohjata yhteiskuntaa määräämällä negatiivisia sanktioita normin rikkomisesta. Taloudellisiin keinoihin taas sisältyvät esimerkiksi erilaiset taloudelliset kannustimet ja verot, joilla voidaan ohjailta markkinoiden toimijoita. Informaatio-ohjaus koostuu taas erilaisista tiedonvälityksen keinoista, joilla julkinen valta pyrkii vaikuttamaan ihmisten mielipiteisiin,

arvoihin ja tätä kautta toimintaan. (Vedung ym. 1998.) Tämä niin sanottu ”keppi-porkkana-saarna” -malli on pitkään toiminut pääasiallisena tapana jaotella politiikan ohjauskeinoja.

Myöhemmin on esitetty useita vaihtoehtoisia ohjauskeinojen jaotteluja. On myös kirjallisuutta tavoista nimenomaan lisätä ympäristöystävällistä käyttäytymistä sekä vähentää kulutuksesta aiheutuvia päästöjä. Steg ym. (2014) ehdottavat kaksi mahdollista tapaa lisätä ympäristöystävällisen käyttäytymisen houkuttelevuutta. Ensimmäinen tapa on vähentää ympäristökäyttäytymisestä koituvia haittatekijöitä ja kustannuksia. Tämä ratkaisu on toimivimmillaan, kun ympäristöystävällisempi vaihtoehto on huomattavasti kalliimpi tai hankalampi toteuttaa, mutta tämä ei heidän mukaansa välttämättä huomattavasti lisää käytöksen muutosta pitkällä aikavälillä. Toinen ratkaisu on taas normatiivisten päämäärien vahvistaminen. Tämä tarkoittaa, että ihmiset saadaan lähtökohtaisesti tekemään valintoja perustuen arvopohjaansa mielihyvän tavoittelun sijaan. (Steg ym. 2014.) Stegin ja Vlekin (2009) hieman aiemmin hahmottelemassa mallissa ratkaisustrategiat voidaan taas jakaa informaatiostrategioihin ja rakenteellisiin strategioihin. Informaatiostrategiat pyrkivät vaikuttamaan yksilöiden motivaatioon, tietoisuuteen ja arvoihin vaikuttamatta kuitenkaan siihen ulkoiseen kontekstiin, jossa päätöksiä tehdään. Rakenteelliset strategiat taas pyrkivät vaikuttamaan tähän kontekstiin muuttamalla ulkoisia tekijöitä, jotka sallivat tai estävät toimintaa. (Steg & Vlek, 2009.) Käytän tätä strategiajaottelua vahvemmin tukenani tutkimuksessani, sillä tässä julkisen päätöksenteon toimenpiteiden rooli on selkeämpi. Esittelen seuraavaksi yksityiskohtaisemmin informaatiostrategioita sekä rakenteellisia strategioita teoreettisesta lähtökohdasta.

Informaatiostrategiat ovat ratkaisu tilanteeseen, jossa ympäristöystävällisen käyttäytymisen tiellä ovat nimenomaan asenteet ja tietoisuuden puute. Informaatiostrategioiden päämääränä on muuttaa ihmisten motivaatioita, näkökulmia, ajattelutapoja sekä arvoja. Tämä on hyvinkin suoraan rinnastettavissa Vedungin ym. (1998) informaatio-ohjaukseen. Yleisin tapa hyödyntää informaatiostrategioita on lisätä tietoutta ympäristöongelmista sekä siitä, millä tavoilla omalla käyttäytymisellään pystyy vaikuttamaan ympäristön tilaan. Esimerkkejä tästä on ympäristökasvatus sekä erilaiset tiedotuskampanjat. Tämä yksistään ei kuitenkaan välttämättä riitä muuttamaan toimintamalleja. Siksi on oltava myös konkreettisempia ohjeita käyttäytymisen muuttamiseen. Steg ja Vlek (2009, 313) kirjoittavatkin, että yleisellä tasolla keskustelun lisäksi on oltava myös henkilökohtaisempaa neuvontaa ympäristöystävälliseen

käyttäytymiseen. He mainitsivat myös roolimallien ja sosiaalisten tukiverkkojen tärkeyden informaatiostrategioissa.

Informaatio ei kuitenkaan välttämättä yksin riitä vaikuttamaan motivaatiotekijöihin. Lisäisin siis Stegin ja Vlekin (2009) teoriaan yhden täydentävän näkökulman, osallistamisen. Kaplanin (2000) mukaan yksilöitä on hankala saada tekemään ratkaisuja, jotka he havaitsevat olevan rasitteita omalle elämänlaadulle. Ihmisillä kuitenkin on luontainen halu osallistua itseään koskeviin asioihin sekä karttaa avuttomuutta. Ihmisiä tulisi siis motivoida tavalla, joka vähentäisi tätä avuttomuuden tunnetta. Tähän soveltuva ratkaisu on esittää ympäristöongelmat osallistavan ongelmanratkaisun kautta. Osallistavassa ongelmanratkaisussa ajatus ei ole toimeenpanna jo olemassa olevia suunnitelmia, vaan rohkaista ihmisiä ratkaisemaan ongelmaa yhdessä. (Kaplan 2000.) Eranti ja Faehnle (2022) myös puoltavat osallistamisnäkökulmaa kaupungin ympäristötyöhön. He näkevät yksilöt ympäristökansalaisuuden näkökulmasta. Ympäristökansalaisuudella he tarkoittavat kuluttajaidentiteetin, yhteiskunnallisen toimijuuden sekä arjen toimeliaisuuden yhdistymistä. He painottavat erityisesti avointa tiedottamista sekä toiminnan läpinäkyvyyttä edellytyksenä onnistuneelle osallistamiselle. Osallistuminen toisaalta heidän mukaansa vaatii asukkailta itseltään merkittävästi aikaa ja energiaa eikä kaikilla välttämättä ole tasa-arvoisia lähtökohtia osallistumiselle. He varoittavatkin ”osallistumisähkystä”, joka uhkaa, kun kansalaisten kiinnostuneisuus sekä osallistumismahdollisuudet eivät kohtaa. Tarkastelen siis tässä tutkimuksessa myös, miten kunta ottaa asukkaitaan mukaan osaksi ongelmanratkaisua.

Rakenteellisilla strategioilla pyritään poistamaan esteet, jotka johtuvat kontekstitekijöistä. Ajatuksena on ympäristölle parempien vaihtoehtojen tekeminen saatavammiksi, halvemmiksi ja helpommiksi. Etenkin tapauksissa, jossa yksilön oma valinta olisi huomattavasti kalliimpi tai vaivalloisempi, rakenteelliset strategiat ovat tehokas tapa vähentää päästöjä. Rakenteellisiin strategioihin sisältyy myös saastuttavampien vaihtoehtojen tekeminen vähemmän houkutteleviksi tai jopa mahdottomiksi. (Steg & Vlek 2009, 313.) Vedungin ym. (1998) malliin nähden rakenteelliset strategiat voisi nähdä sisältävän piirteitä sekä hallinnollisista että taloudellisista ohjauskeinoista. Parhaimmassa tapauksessa rakenteellisten strategioiden myötä ympäristöystävällistä vaihtoehtoa ei tarvitse erikseen valita, vaan ne ovat niin integroituna yhteiskunnan rakenteisiin, että ne toteutuvat jokaisen kuntalaisen kohdalla automaattisesti. Esimerkiksi kunnan jätehuollon tehostaminen voi tehdä jokaisen kuntalaisen elämästä lähtökohtaisesti kestävämpää. On toisaalta huomioitava, että jätehuollon tehostaminen ei

välttämättä suoraan tarkoita, että sitä hyödynnetään. Ohjausekeinot on siis suunniteltava huomioiden kokonaisvaltaisesti asukkaiden arjen tottumukset sekä realistiset mahdollisuudet.

Ympäristöystävällinen käyttäytyminen ei siis tapahdu ainoastaan yksittäisen henkilön voimavaroin, vaan taustalla vaaditaan myös rakenteellisia edellytyksiä ympäristön kannalta paremmille valinnoille, tietoisuuden levittämistä sekä osallistumismahdollisuuksia. Ratkaisustrategioiden asettaminen kategorioihin auttaa ymmärtämään, mistä näkökulmasta käyttäytymiseen pyritään vaikuttamaan. Siksi käytänkin tätä ratkaisustrategioiden jaottelua kehikkona tutkimukseni edetessä.

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

Suoritin tutkimuksen laadullisena tutkimuksena, jossa haastattelin kahta edustajaa Lahden kaupungilta. Haastattelin Lahden kaupungin edustajia tutkimusaiheeseeni ja teoreettiseen viitekehykseeni soveltuvalla haastattelurungolla (ks. Liite:1, Haastattelurunko). Haastattelukysymyksissä käsittelin muun muassa kaupungin keinoja kannustaa asukkaita ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen, asukkaiden osallistumismahdollisuuksia, kaupungin informaatiokampanjoita sekä esteitä ympäristöystävälliselle käyttäytymiselle. Ensimmäinen haastateltava toimii Lahden kaupungin organisaatiossa ympäristötehtävissä (Haastattelu 1). Toinen haastattelemani henkilö taas edustaa kaupungin järjestämää Green Lahti -hanketta, joka toimii ympäristöpääkaupunkivuoden 2021 aikana (Haastattelu 2). Lisäksi käytin aineistona Lahden ympäristöohjelmaa 2018, joka sisältää toimenpidesuunnitelman vuoteen 2030 asti (YmpO). Ympäristöohjelma on jaettu seuraaviin osa-alueisiin: terveellinen, viihtyisä ja monimuotoinen ympäristö, energiantuotanto ja kulutus, liikkuminen ja yhdyskuntarakenne, kulutus ja materiaalikierrot, ruoantuotanto ja -kulutus, veden käyttö ja luonnonvedet. Jokaiseen osa-alueeseen on kirjattu toimenpiteitä ja tavoitteita vuoteen 2030 asti sekä yleiset suuntaviivat vuoteen 2050. Aineistona käytin lisäksi Lahden seudun ympäristökatsausta vuodelta 2021 täydentämään ja täsmentämään muusta aineistosta nousevia seikkoja. Kaikista aineistoista hyödynnän vain osioita, jotka käsittelevät nimenomaan kulutusperäisiä päästöjä.

Molemmat haastattelut suoritin kevään 2021 aikana. On huomioitava, että Lahti oli tämän vuoden ajaksi valittu Euroopan ympäristöpääkaupungiksi, joten haastateltavien vastauksista nousi vahvasti kampanjavuoden aikaiset näkökulmat, eikä välttämättä niin vahvasti

pitkäjänteiset suunnitelmat kaupungin tulevaisuuden kannalta. Tämän vuoksi sisällytin tutkimukseeni myös ympäristöohjelman, joka kuvaa kaupungin suunnitelmaa pidemmällä aikavälillä. Haastattelut toteutin puolistrukturoituina haastatteluina. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat valmiiksi kirjoitettuja ja ne esitetään jokaiselle haastateltavalle samassa järjestyksessä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Valitsin puolistrukturoidun haastattelumetodin, sillä tällä tavalla sain sopivassa suhteessa sekä täsmällistä tietoa aiheistani että haastateltavan omista tiedoista ja kokemuksesta nousevaa materiaalia. Itse haastattelutilanteen toteutin videoyhteyden välityksellä vallitsevan koronavirustilanteen vuoksi. Haastattelut olivat kestoltaan noin puolen tunnin mittaisia. Litteroin haastattelut analyysiä varten.

Analysoin aineistoni teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisempi teoria on vahvassa roolissa analyysissä, muttei täysin hallitse analyysiä. Tässä analyysimenetelmässä analyysisyksiköt valitaan aineistosta, mutta teoriaa käytetään vahvasti apuvälineenä. Tarkoitus ei siis ole teorialähtöisen analyysin tapaan testata teoriaa, vaan luoda uusia tapoja käsitellä ilmiötä. Tässä sisällönanalyysimenetelmässä hyödynnetään abduktiivista päättelyä, jonka myötä sekä valmis teoria että aineistosta kumpuava tieto ohjaavat yhdessä analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Hyödynnän aiemmin esittelemääni teoreettista viitekehystä analysoidessani aineistoa ja vedän johtopäätökseni teorian ja aineiston välisen vuoropuhelun kautta. Aineistoni analyysikehikoksi muodostin aiemmin esiteltyyn teoreettiseen viitekehyksen pohjalta ratkaisustrategiat, joita kohdekaupunkini käyttää vaikuttamaan asukkaiden ympäristökäyttäytymiseen. Analyysin suoritin käymällä aineiston läpi uudestaan yksityiskohtaisemmin ja poimimalla aineistosta nousevia avainsanoja sekä ilmauksia, jotka sopivat näihin muodostamiini teoriapohjaisiin kategorioihin. Sijoitin kaikki avainsanat taulukko-ohjelmaan, jonka jälkeen yhdistin kategorioiden sisällä samankaltaiset avainsanat omiksi kategorioiksi.

4 ANALYYSIN TULOKSET JA TULKINTA

Käsittelen tutkimuksen tulokset kategorioittain käyttäen apunani analyysikehikkoani perustuen aiemmin esittelemääni teoreettiseen viitekehykseen, joka puolestaan pohjautuu vahvasti Stegin ja Vlekin (2009) teoriaan. Olen eritellyt Lahden kaupungin käyttämät toimenpiteet luokittelemalla ne näihin ratkaisustrategioihin. Informaatiostrategioihin sisällytän erilaiset

tiedottamisen, informoinnin ja ympäristökasvatuksen menetelmät, joita kaupunki hyödyntää. Rakenteelliset strategiat taas käsittävät keinot, joilla asukkaiden arki pyritään tekemään lähtökohtaisesti kestävämmäksi tekemällä rakenteellisia ratkaisuja. Osallistuva ongelmanratkaisu puolestaan merkitsee tutkimuksessani tapoja, joilla asukkaita on otettu mukaan ympäristöpäätöksentekoon tai muuhun kaupungin ympäristötoimintaan sekä keinoja, joilla asukkaita kannustetaan tekemään itse arkeensa muutoksia. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 2) olen eritellyt tarkemmin Lahden kaupungin käyttämiä toimenpiteitä. Olen sijoittanut taulukossa osallistavan ongelmanratkaisun rakenteellisten strategioiden sekä informaatiostrategioiden välimaastoon, sillä osallistamisen myötä asukkailla on mahdollisuus saada äänensä kuuluviin sekä kaupungin informaatiokanavissa että rakenteellisessa päätöksenteossa.

Taulukko 2: Ilmastotoimenpiteet luokiteltuna strategioittain

Informaatiostrategiat	Osallistava ongelmanratkaisu	Rakenteelliset strategiat
ympäristökasvatus	vuorovaikutussuunnittelijat	energian vähäpäästöisyys
ympäristö- ja jäteneuvonta	vapaaehtoiset asukkaat	jätehuollon tehostaminen
vapaaehtoiset asukkaat	osallistuva budjetointi	kestävä liikkuminen
viestinnällisyys ja kampanjat	asukasraadit	julkiset ruokapalvelut
	kumppanuuspöydät	sosiaaliset tekijät
	tapahtumat ja kampanjat	

4.1. Informaatiostrategiat

Suurin osa informaatiostrategioihin liittyvästä aineistosta välittyi haastattelujen kautta, ja etenkin ensimmäinen haastateltava (Haastattelu 1) keskittyi vahvasti ympäristökasvatuksen merkitykseen. Toinen haastateltava (Haastattelu 2) puolestaan painotti enemmän muita informoinnin kanavia kaupungissa. Ympäristöohjelmassa (YmpO) erilaiset ympäristökasvatus- ja tiedotusmenetelmät mainittiin myös osana kulutuspäästöjen

vähentämistä. Konkreettisemmat toimenpiteet kuitenkin välittyivät lähinnä haastattelujen kautta, sillä ympäristöohjelma antaa laajempia suuntaviivoja pitkälle aikavälille.

Lahden kaupungissa on useita eri yksiköitä, jotka tarjoavat ympäristökasvatusta eri ikäryhmille. Esimerkiksi kaupungin jätehuoltoyhtiö tarjoaa lajitteluneuvonnan lisäksi ympäristökasvatusta tarjoamalla kouluille ja päiväkodeille lajitteluun sekä kestäväan kulutukseen liittyviä opetussisältöjä. Lahden kaupungilla on myös omat ympäristökasvattajat, joita oppilaitokset voivat pyytää vierailemaan ja ohjaamaan erilaisia oppikokonaisuuksia. He tarjoavat koulutustukea, oppimateriaaleja sekä vetävät ympäristökasvatuksen ryhmiä. (Haastattelu 1.) Ympäristötavoitteet siis näkyvät vahvasti kouluissa ja päiväkodeissa. Nämä tavoitteet tulevat toisaalta vahvasti jo kansallisista perusopetusopetus- sekä varhaiskasvatussuunnitelmista. Ympäristöohjelmaan ympäristökasvatus näkyy useilla sektoreilla ja on sisällytetty osaksi mm. monimuotoisen ympäristön, energiankulutuksen, liikkumisen, ruoantuotannon ja -kulutukseen sekä yleisesti kulutuksen ja materiaalikiertojen suunnitelmia (YmpO).

Vaikka ympäristökasvatuksen teemat koskevat usein lähinnä lapsille ja nuorille suunnattua kasvatussisältöä, kaupungissa on myös aikuisille asukkaille tarkoitettua ympäristöinformointia. Kuntien on esimerkiksi lakisääteisesti järjestettävä jäteneuvontaa, tiedotusta sekä valistusta (Jätelaki 646/2011, 93§). Jätehuolto tarjoaa Lahdessa neuvonnan lisäksi kierrätysvalmennusta ja materiaaleja kaikille asukkaille. Lahdessa on myös nimetty kestävän kehityksen ohjaaja, jonka tehtävänä on tarjota ympäristöneuvontaa asukkaille (Haastattelu 1). Ympäristöpääkaupunkivuonna Lahdessa on ollut informoinnin osalta esillä myös vapaaehtoiset asukkaat esimerkiksi alekummien ja asukaslähettiläiden muodossa. Aluekummien tehtävänä on asuinalueillaan toimia yhteyshenkilöinä, jotka viestivät, mihin kaupungin toimintaan asukkaat voivat osallistua (Haastattelu 1). Asukaslähettiläiden rooli puolestaan on esimerkiksi sosiaalisen median kanavien kautta luoda innostusta ympäristöteemoihin kaupungissa (Haastattelu 2).

Sit meil on aikuisihmisille on sitten meil on tämmösiä kestävän kehityksen ohjaajia tai aikasemmin heitä oli kaks nyt meillä on yksi eli tavallaan tarjoaa ympäristöneuvontaa asukkaille. On ihan fyysisesti niinku neuvoja on tietyssä palvelupisteessä aina silloin tällöin paikalla, on eri teemojen kanssa siellä esillä, neuvoo asukkaita.

(Haastattelu 1)

Ja ajatus näissä lähetteläissä on ollu juuri se että tota he vievät siellä omissa verkostoissaan somessa ja muualla missä toimivat ja ovat niin tätä sanomaa omilla sanoillaan eteenpäin ja innostaa sieltä tavallaan ruohonjuuritasolta sitä viestintää ja innostamista

(Haastattelu 2)

Ylipäättään viestinnällisyyden merkitys korostui ympäristöpääkaupunkivuonna Green Lahti -hankkeen myötä. Juhlavuonna kaupungin tiedotuskampanjoiden määrää ja näkyvyyttä on lisätty merkittävästi. Eurooppalaisena ympäristöpääkaupunkina Lahti on saanut jopa kansainvälistä näkyvyyttä. Hanketta voisi kuvailla kokonaisuudessaan yhtenä suurena tiedotuskampanjana (Haastattelu 2). Vuoden aikana oli järjestetty koronatilanteen salliessa erinäisiä tapahtumia sekä muita viestinnällisiä kampanjoita. Esimerkiksi kestäväään liikkumiseen kannustavia kampanjoita on järjestetty kaupungissa (Haastattelu 1). Kaupungin omalla sekä Green Lahti -hankkeen verkkosivuilla on kattavasti ja helposti saatavilla tietoa kaupungin ympäristötoimista sekä siitä, miten omia ympäristövaikutuksia voi vähentää. Green Lahti-verkkosivuilta löytyy ”Osallistu”-sivu, jonka kautta asukkaat voivat valita arkipäivän tekoja, joilla voivat vähentää omia päästöjään, esimerkiksi neuvoja ruokahävikin vähentämiseen (Haastattelu 2). ”Osallistu”- sivu tässä yhteydessä ei siis tarkoita varsinaista päätöksentekoon tai muuhun kaupungin ympäristötoimintaan osallistamista, vaan lähinnä kannustaa asukkaita tekemään jokapäiväisessä elämässään kestävämpiä valintoja. Läpileikkaava ja monikanavainen medianäkyvyys Lahden kaupungin ympäristötyöstä on ollut keskiössä ainakin kampanjavuoden aikana, mikä pyrkii vaikuttamaan osaltaan asukkaiden asenteisiin ja toimiin.

4.2. Rakenteelliset strategiat

Aineistostani nousi erityisesti seuraavat rakenteelliset tavat vaikuttaa kulutusperäisiin päästöihin: energiaan, kaupunkirakenteeseen, kestäväään liikkumiseen liittyvät ratkaisut sekä yleisluontoisesti ympäristövalintojen helpottaminen. Myös sosiaaliset tekijät, kuten asukkaiden perushyvinvointi tulivat esiin rakenteellisina vaikuttajina ympäristövalinnoissa. Kaikkiaan rakenteellisten strategioiden merkitys huomioitiin vahvasti aineistossa. Ympäristöohjelma sisältää lukuisia pitkän aikavälin rakenteellisia ratkaisuja useilla sektoreilla.

Lähestulkoon jokaiselta osa-alueelta voidaan nimetä toimenpiteitä, jotka lukeutuvat rakenteellisiin strategioihin. Rakenteelliset strategiat nostettiin esiin myös haastatteluissa. Molemmat haastateltavat painottivat, että ympäristöystävällisen käyttäytymisen tulisi olla niin itsestään selvää, ettei sitä tarvitse erikseen valita. Tämän toteuttamiseksi kaupungin on luotava puitteet ympäristöystävälliselle käyttäytymiselle. Ympäristöystävällinen valinta ei myöskään saisi esimerkiksi olla huomattavasti kalliimpi toisiin valintoihin nähden.

Et tavallaan tämmösen kestävä elämäntavan asiat pitäis olla niin itsestäänselviä ettei niitä tarvii erikseen valita tai hakea, vaan et ne toteutuu kun sä elät Lahdessa. Et siihenhän me pyritään. -- just et kaupunki luo niitä puitteita, kaupunki tarjoaa ja tuottaa palveluita, se niis omissa palveluissaan tosi pitkälle tekee ne sellaseksi hiilineutraaleiksi tai hiilinegatiivisiksi tai niin et se mahdollistaa sen hiilineutraalin elämäntavan niille asukkaille et se on se ykkösjuttu.

(Haastattelu 1)

Jos halutaan, että ihmiset muuttaa niinku käyttäytymistottumuksia niin se pitää tehdä ihan älyttömän helpoksi -- Ympäristöystävällinen valinta ei sais olla kuitenkaan selkeästi kalliimpi että siitä niinkun tavallaan et jos mietitään vaikka ruokaa, et jos se ympäristöystävällinen valinta on aina selkeesti kalliimpi niin kyllähän se aina Lahden tapasessa kaupungissa vaikuttaa ihan hirveesti siihen että valitaanko se vai eikö

(Haastattelu 2)

Ensimmäisenä esimerkkinä rakenteellisista strategioista esittelen energiaan liittyvät ratkaisut. Koska kulutusperäisiin päästöihin lasketaan myös kulutettujen hyödykkeiden tuotannosta aiheutuvat päästöt, energian osalta on otettava huomioon kulutuksen lisäksi myös energian tuotanto. Energiantuotantoon ja -kulutukseen liittyvät toimenpiteet Lahdessa löytyvät kaupungin ympäristöohjelmasta. Energiantuotannon toimenpiteet sisältävät uuden biolaitoksen käyttöönoton kivihiililaitoksen tilalle, rakennusten ja asuinalueiden energiamuutosten edistämisen sekä päästökompensaation. Kaupungin tavoite vuodelle 2030 on vähentää energian osalta kasvihuonepäästöjä 70 % vuoteen 1990 nähden. (YmpO.) Kaupungin energiantuotannon hiilipäästöt vähenivätkin tähän tavoitearvoon 2020 jälkeen, kun kivihiilen käyttö lopetettiin Kymijärvi III lämpölaitoksen valmistuttua (Lahden seudun ympäristökatsaus

2021). Energiankulutuksen osalta taas toimenpiteisiin sisältyy uusiutuvien energiamuotojen lisääminen kokonaiskulutuksessa sekä rakentamisen energiatehokkuus (YmpO). Haastatteluissa mainittiin myös energialaitoksen vähäpäästöisyyden merkitys, etenkin kaukolämmön osalta.

Julkisinen ruokailu näkyi elementtinä sekä haastatteluissa että ympäristöohjelmassa. Julkisissa ruokapalveluissa on vähennetty lihan tarjoamista tekemällä kasvisruuasta ensisijaisempi vaihtoehto sekä pyritty vähentämään ruokahävikkiä (Haastattelu 1). Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että hankinnoissa vaaditaan toimittajilta hävikin torjuntasuunnitelma. (YmpO). Ympäristöohjelmaan on kirjattu toimenpiteitä ruoan vähäpäästöisyyteen ruoantuotannosta lähtien. Toimenpiteinä on mainittu mm. kaupungin ruokajärjestelmän resurssiviisuus sekä kaupungin omien peltujen luomu-, palsta- ja yhteisöviljelyn edistäminen. Tavoitteena kaupungilla on kasvattaa merkittävästi kasvis-, lähi- ja luomuruuan osuutta julkisissa ruokapalveluissa. (YmpO.)

Ympäristöohjelmassa liikkuminen ja yhdyskuntarakenne on yhdistetty saman otsikon alle. Toimenpiteiksi liikkumisen osalta lueteltuina ovat mm. jalankulun, pyöräilyn sekä joukkoliikenteen edistäminen ja kehittäminen. Joukkoliikenteen vähäpäästöisyyteen on panostettu esimerkiksi siirtymällä sähköbussien käyttöön. Pyöräilyä puolestaan on edistetty parantamalla pyöräteiden laatua ja tarjoamalla kaupunkipyöriä asukkaiden käyttöön. (Haastattelu 1, YmpO.) Kestävän liikkumisen edistämiseen Lahden kaupungilla on kestävän kaupunkiliikunnan suunnitelma (SUMP), jossa on tarkemmin eritelty kestävän liikkumisen edistämisen toimenpiteet (Haastattelu 1). Haastatteluista nousi myös keinoja, joilla liikkumista kaupungissa pyritään saada kestävämmäksi. Julkisen liikenteen saavutettavuutta nostettiin myös esiin kaavoituksen näkökulmasta (Haastattelu 2).

Molemmat haastateltavat näkivät liikkumisen suurimpana ongelmana kulutusperäisten päästöjen vähentämisessä Lahdessa. Molemmat haastatteluista (Haastattelut 1 & 2) huomioivat kaupunkirakenteen yhtenä ratkaisevana tekijänä liikkumisen haasteisiin. Maaseutumaisissa osissa kuntaa nähtiin hankalaksi tehdä joukkoliikenteestä ja pyöräilystä mielekäs vaihtoehto yksityisautoilulle. Tästäkin näkökulmasta kaavoitus ja yhdyskuntarakenne luo pitkälti puitteet sille, millaisia ratkaisuja liikkumisen osalta voidaan tehdä.

Meidän kaupunkirakenne on semmoinen että tota isot marketit on keskitetty kaupungin ulkopuolelle. Ihmiset on tottunu liikkumaan yksityisautoilla sinne ja onhan Lahti kuitenkin semmoinen pikkukaupunki siinä mielessä että yksityisautoilu on sellanen pyhä lehmä täällä et kyllä siitä täytyy voida pitää kiinni ja autolla pitää päästä keskustaan -tyyppinen keskustelu. Tää on osittain asenteita mut osittain se on niitä rakenteita, mitä on vaikka kaavotuksella luotu
(Haastattelu 2)

Toinen ongelma, joka tuli haastatteluaineistosta esille, oli sosiaaliset tekijät, kuten esimerkiksi asukkaiden perushyvinvointi ja elintaso. Tämä liittyy erittäin tiiviisti rakenteellisiin strategioihin, sillä kaupungin tehtävänä on tehdä ympäristöystävällisestä kuluttamisesta saavutettavaa sekä edullista. Haastatteluissa mainittiin, kuinka esimerkiksi työttömyyden sekä päihteiden käytön määrä vaikuttaa ihmisten kykyyn ottaa huomioon ympäristöasiat jokapäiväisessä elämässään (Haastattelu 2).

Sillonhan ihmisten on aika vaikee asettaa vaikka ympäristöasioita sen edelle et jos koetaan että tämmöset perushyvinvointiin kuuluvat asiat ei oo kunnossa, että jotenkin ehkä mä sen näkisin tämmösenä aika isona juttuna
(Haastattelu 2)

4.3. Osallistava ongelmanratkaisu

Haastattelujen myötä ilmeni useita eri osallistumismahdollisuuksia, joita kunta tarjoaa asukkailleen. Ensimmäisenä esimerkkinä mainittakoon asukasraadit sekä hiljattain suoritettu osallistuvan budjetoinnin kokeilu, jotka osaltaan antavat asukkaille tilaisuuksia osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon (Haastattelu 1). Uutena osallistumisen muotona mainittiin kumppanuuspöydät, joiden tarkoituksena tulee olemaan tuoda alueen yritykset, asukkaat ja yhdistykset yhteiseen dialogiin aluetta koskevista asioista. Kumppanuuspöytien ajatuksena on tuoda alueiden toimijoita (asukkaat, yritykset, yhdistykset jne.) yhteen keskustelemaan esimerkiksi kaavoitusratkaisuista jo suunnitteluvaiheessa. (Haastattelu 2). Lisäksi Lahden kaupungissa on esimerkiksi maankäytön ja liikenteen puolella toimivia vuorovaikutussuunnittelijoita, joiden tehtävänä on mahdollistaa osallisuus käsittelemillään osa-alueilla. He ottavat asukkaita, yrittäjiä sekä maanomistajia mukaan kaupunkisuunnitteluun

ja tuovat esimerkiksi kestävästi liikkumisen asioita työssään esiin. (Haastattelu 1). Nämä kaikki vaikutusmahdollisuudet toimivat hyvinkin yleisellä tasolla, mutta niillä on rajapintoja myös ympäristöpäätöksentekoon. Ympäristöohjelmassa osallistaminen ei näkynyt vahvasti osana kulutuspäästöjen vähentämistä.

Yksi tapa ottaa kaupunkilaisia mukaan ilmastotyöhön on osallistaa heitä informaatiostrategioihin. Kuten aikaisemmin esittelin, vapaaehtoiset kaupunkilaiset ovat yksi osa kaupungin tiedonvälitystä. Näistä esimerkkeinä aineistostani nousi aiemmin esittelemäni aluekummit ja asukaslähettiläät (s. 11). Heidän tehtävinään on luoda innostusta ympäristöteemoihin kaupungissa sekä toimia yhteyshenkilöinä, jotka tiedottavat kaupungin osallistumismahdollisuuksista.

Osallistava ongelmanratkaisu kulutusperäisten päästöjen kohdalla ei välttämättä tarkoita suoraan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistumista. Koska kotitalouksien kulutus tapahtuu jokapäiväisessä elämässä kotona, tärkeitä ratkaisuja tehdään myös arjessa. Kyse osallistavassa ongelmanratkaisussa voi siis olla myös tavoista saada perheitä ratkaisemaan päästöongelmaa omassa arkielämässään. Eräs nimenomaan kulutusperäisiin päästöihin tarkoitettu kokeiluprojekti Lahdessa oli kolme kuukautta kestänyt 1,5 Asteen elämäntapa -kampanja, jossa osallistujat saivat työkaluja, joiden avulla he voivat vähentää oman arkensa hiilijalanjälkeä. Osallistujat sitoutuivat tietyksi seuranta-ajaksi tekemään konkreettisia muutoksia arkielämässään, jotka vähentävät päästöjä huomattavasti. Haastatteluaineiston mukaan noin seitsemänkymmentä kotitaloutta osallistui kokeiluun ja kolmekymmentä sitoutui kokeilemaan elämäntapaa koko seuranta-ajaksi sekä raportoivat kokeilusta. Tämä on yksi esimerkki tavasta saada kotitaloudet itse osallistumaan mukaan ongelmanratkaisuun ja tekemään muutoksia omaan arkielämään.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa esittelin erilaisia tapoja, joilla kunta voi vaikuttaa kotitalouksien kulutusperäisiin päästöihin. Esimerkkikuntana käytin Lahden kaupunkia. Tutkimukseni perusteella sain selvitettyä informaatiostrategioiden, rakenteellisten strategioiden sekä osallistavan ongelmanratkaisun merkitystä kunnan ympäristötoiminnassa. Tutkielmani tarkasteli vain yhden kaupungin toimia, joten tutkimukseni ei ole yleistettävissä edes kaikkiin

suomalaisiin kuntiin. En myöskään pystynyt tarkastelemaan strategioiden toimivuutta saada aikaan muutosta asukkaiden kulutuskäyttäytymisessä tai niiden todellisia ilmastovaikutuksia. Pystyin kuitenkin esimerkkikaupungin avulla erittelemään erilaisia keinoja, joilla kaupunki voi ohjata yksilöitä ympäristöystävälliseen käyttäytymiseen. Tämän tutkimuksen suurin arvo tuleekin siitä, miten erilaiset ratkaisustrategiat näkyvät käytännössä kaupungissa, joka on omistautunut ympäristökysymysten äärelle.

Tietoisuuden merkitys käyttäytymisen muutoksessa on kiistelty aihe. Kollmus ja Agyeman (2002) mainitsevat tietämyksen ja tietoisuuden sisäisinä tekijöinä ympäristökäyttäytymiselle. He kuitenkin tulivat tulokseen, että tietoisuuden määrä ei sinällään ole edellytys ympäristöystävälliselle käyttäytymiselle (Kollmus & Agyeman 2002, 250). Myös Steg ja Vlek (2009, 313) ovat sitä mieltä, että tiedotuskampanjat eivät yksinään ole riittäviä muuttamaan ihmisten käyttäytymismalleja. On kuitenkin selvää, että vaikka tietoisuuden lisääminen ei välttämättä suoraan johda toimintaan, tietoisuuden puute vaikeuttaa tietoisia ympäristöystävällisiä valintoja. Nykypäivänä ympäristöongelmat ovat kuitenkin laajalti ihmisten tietoisuudessa. Lienee aiheetonta argumentoida, että kotitalouksien kulutuksen korkeat päästöt voitaisiin selittää pelkästään silkalla tietämättömyydellä kulutuksen ympäristövaikutuksista. Yleisen ympäristötietoisuuden määrän nousua informaatiostrategioiden merkitys ympäristökysymyksissä on siis muuttunut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana.

Kuten teoreettinen kehystys ja omat tutkimustulokseni antavat ymmärtää, mahtipontiset tiedotuskampanjat ovat kaupungille lähinnä imagotekijöitä enemmän kuin todellisia ratkaisuja päästöongelmaan. Tämän vuoksi tiedotuksen ja ympäristökasvatuksen lisäksi on pyrittävä tuomaan konkretiaa ihmisten ympäristökäyttäytymiseen. On myös suhtauduttava kriittisesti siihen, tapahtuuko tietoisuudessa ja asenteissa todella muutosta ja kuinka pitkäjänteisiä nämä vaikutukset todella ovat. En kuitenkaan ole sitä mieltä, että informaatiostrategioilla ei olisi sijaa tehokkaassa ympäristöjohtamisessa. Ympäristökasvatuksella on suuri merkitys arvojen muodostumisessa, ja asukkailla on oltava saatavilla neuvontaa, opastusta sekä vaihtoehtoja. Lisäksi tehokkaan tiedottamisen avulla voidaan luoda innostusta kestäviin valintoihin ja ympäristötoimintaan.

Vaikka yksilön ja kotitalouksien roolin merkitys ympäristökriisin hillitsemisessä on perusteltu, ei silti vastuuta ympäristön tilasta voi jättää yksittäisten kaupunkilaisten harteille. Tästä

näkökulmasta katsottuna erityisrooliin ympäristökäyttäytymisen johtamisessa nousevat rakenteelliset strategiat. Näiden avulla kulutusperäisiä päästöjä pystytään vähentämään ilman, että yksittäisiä asukkaita asetettaisiin vastuuseen ilmaston kokonaistilasta. Kollmussin ja Agyemanin (2002) mukaan eräs todellinen edellytys ympäristöystävälliselle käyttäytymiselle ovat nimenomaan institutionaaliset lähtökohdat. Heidän mukaansa ympäristövalintojen kannalta tarpeellisen infrastruktuurin sekä palvelujen laatu sekä saatavuus vaikuttavat vahvasti ihmisten valintoihin. Stegin ja Vlekin (2009) ehdottamat rakenteelliset strategiat pyrkivät nimenomaan luomaan sellaisia olosuhteita, joissa ympäristöystävällisiä valintoja on mahdollista tehdä. Rakenteelliset strategiat korostavat asukkaiden oman toimijuuden sijasta kaupungin roolia ympäristöystävällisen käyttäytymisen edistämässä. Kulutushyödykkeiden päästöistä myös merkittävä osa tapahtuu ennen kuin ne edes saapuvat kuluttajan käsiin. Kuntien rooli on tästä näkökulmasta katsoen merkittävä. Energian, jätehuollon sekä liikkumisen suunnittelu ovat työkaluja, joilla kunnat voivat todella vaikuttaa kulutusperäisiin päästöihin.

Osallistava ongelmanratkaisu strategiana tuo ihmisiä mukaan selvittämään ratkaisuja ja hyödyntämään omaan toimijuutta. Osallistaminen voi innostaa ja voimaannuttaa asukkaita tekemään ratkaisuja jokapäiväisestä elämästään ja saa heidät kokemaan, ettei päätöksiä tehdä heidän selkensä takana. Osallistavan ongelmanratkaisun kompastuskivenä on se, että se aktivoi vain hyvin valikoitunutta ihmisjoukkoa. Useimmiten osallistamistilaisuuksiin tarttuu ainoastaan jo asiasta valmiiksi kiinnostuneet. Tässä on myös vaarana Erannin ja Faehnen (2022) mainitsema ”osallistumisähky”, kun aktiivisten asukkaiden voimavarat osallistua päätöksentekoon hupenevat. Vapaaehtoisuuteen perustuva osallistaminen ei myöskään välttämättä tavoita niitä ihmisiä, jotka siitä eniten hyötyisi. On vaikeaa aktivoida kansalaisia mukaan toimintaan, jota he lähtökohtaisesti eivät näe tärkeäksi, erityisesti, jos torjuvat asenteet ja vanhat tottumukset ovat pääasiallisina syinä ympäristöystävällisen käyttäytymisen tiellä. Kaplanin (2000, 498) mukaan kuitenkin ihmisillä on luontainen motivaatio ottaa selvää ympäröivästä maailmasta ja vastata omiin kysymyksiinsä sekä vaikuttaa omaan elinpiiriinsä. Tämän vuoksi kuntien on hyvinkin aiheellista pyrkiä osallistavaan ja keskustelemaan demokratiaan.

Tutkimukseni myötä huomasin, että kategoriat painoutuivat ja käyttäytyivät eri tavoilla. Rakenteellisissa strategioissa näkyi selkeät sektorirajat ja pystyin kohdentamaan selkeästi, mihin päästökategoriaan ne pyrkivät vaikuttamaan. Toiset strategiat taas olivat enemmän

kokonaisvaltaisia sekä läpileikkaavia. Tämä näkyi esimerkiksi ympäristöohjelmassa, jossa ympäristökasvatus oli lisätty osaksi lähes jokaista osa-aluetta. Vapaaehtoiset asukkaat näkyivät myös useissa eri rooleissa. He osaltaan osallistuivat rakenteelliseen päätöksentekoon, mutta myös toimivat tiedottajina yhteisöissään. Uskon että tämä ero strategioiden välillä juontuu siitä, että rakenteellisilla strategioilla pyritään vähentämään päästöjä suoraan, kun taas informaatiolla ja osallistumisella vaikutetaan enemmän normatiivisiin tekijöihin sekä motivaatioon.

Kaupungeilla on siis käytössään monenlaisia ohjauskeinoja, joilla he voivat vaikuttaa asukkaiden kulutuspäästöihin. Osa näistä keinoista pyrkii vaikuttamaan asukkaiden arvoihin ja käyttäytymiseen, osa taas pyrkii vaikuttamaan päästöihin suoraan. Ohjauskeinot ovat myös keskenään tiiviissä vuorovaikutuksessa. Osallistumismahdollisuuksien myötä asukkaat voivat vaikuttaa kaupungin tiedotuskanavissa sekä parhaimmillaan saada aikaan konkreettisia rakenteellisia muutoksia. Onnistunut informointi taas pitää asukkaat ajan tasalla rakenteellisista ratkaisuista, parantaa hallinnon läpinäkyvyyttä sekä innostaa asukkaita toimintaan. Rakenteellisten muutosten onnistuminen niin ikään edellyttää tehokasta tiedottamista sekä asukkaiden näkökohtien huomioimista. Kaupunkien ympäristöjohtamisessa tulisi siis huomioida, että ratkaisustrategiat eivät ole tyhjiössä vaan vaikuttavat toinen toisiinsa.

LÄHTEET

- Barr, S. (2003). Strategies for sustainability: citizens and responsible environmental behaviour. *Area*, 35(3), 227-240.
- Blake, J. (1999). Overcoming the 'value-action gap' in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local environment*, 4(3), 257-278.
- Bloomberg, M. (2015). City century: why municipalities are the key to fighting climate change. *Foreign Aff.*, 94, 116.
- Canadell, J., Jackson, R., Andrew, R., Ciais, P., Davis, S., Fieldingstein, P., Le Quéré, C., Liu, Z. & Peters, G. (2022). Global Greenhouse Gas Emissions and Budgets. Julkaisussa *United in Science 2022*. Maailman ilmatieteen järjestö WMO, 9–11.
- Eranti, V. & Faehnle, M. (2022). Osallistumisähkystä tekemisen demokratiaan – kaupungit ja aktiivinen ympäristökansalaisuus. Teoksessa Laakso, S. & Aro, R. (toim.), *Planeetan kokoinen Arki. Askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus, 130-143.
- Euroopan Komissio. (2021). *Welcome to Lahti, the European Green Capital of 2021*. https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/news/Lahti_European_Green_Capital_2021.html
- Heiskanen, E. & Laakso, S. (2019). Editing out unsustainability from consumption: From information provision to nudging and social practice theory. Teoksessa Mont, O. (toim.) *A Research Agenda for Sustainable Consumption Governance*. Edward Elgar, 156–171.
- Jätelaki 646/2011. Annettu Helsingissä 17.6.2011.
- Kaplan, S. (2000). New ways to promote proenvironmental behavior: Human nature and environmentally responsible behavior. *Journal of social issues*, 56(3), 491-508.
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. (2002). *Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?* Environmental education research, 8(3), 239-260.
- Laakso, S. & Aro, R. (2022). *Planeetan kokoinen Arki. Askelia kestävämpään politiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lahden kaupunki (2018). *Lahden ympäristöohjelma 2018 – Pitäen sisällään resurssiviisauden tiekartan vuoteen 2050*. <https://www.lahti.fi/tiedostot/lahden-ymparistoohjelma-2018/>
- Lahden kaupunki (2020). *Lahden yleiskaava 2030 ja Kestävän kaupunkiliikkumisen ohjelma (SUMP)*. https://www.lahti.fi/tiedostot/liite10_kestavan-kaupunkiliikkumisen-ohjelma-sump/

- Lahden kaupunki. (2022). *Lahden seudun ympäristökatsaus 2021*. Lahti: Markprint.
- Li, D., Zhao, L., Ma, S., Shao, S. & Zhang, L. (2019). What influences an individual's pro-environmental behavior? A literature review. *Resources, Conservation and Recycling*, 146, 28-34.
- López-Mosquera, N., Lera-López, F., & Sánchez, M. (2015). Key factors to explain recycling, car use and environmentally responsible purchase behaviors: a comparative perspective. *Resources, Conservation and Recycling*, 99, 29-39.
- Nissinen, A., Alhola, K., Mäenpää, I., Nurmela, J., Salo, M. & Savolainen, H. (2019). Julkisten hankintojen ja kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen käyttö. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja*, 15/2019.
- Palm, J. Smedby, N. & McCormick, K. (2019). The role of local governments in governing sustainable consumption and sharing cities. Teoksessa Mont, O. (toim.) *A Research Agenda for Sustainable Consumption Governance*. Edward Elgar, 172–184.
- Savolainen, H., Heikkinen, M. & Heinonen, T. (2022). Ensimmäinen koronavuosi muutti suomalaisten kotitalouksien kulutusta – miten kävi hiilijalanjäljen? *Hiilineutraali-blogi*: [https://www.hiilineutraalisuomi.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Hiilineutraaliblogi/Ensimmäinen_koronavuosi_muutti_suomalais\(62762\)](https://www.hiilineutraalisuomi.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Hiilineutraaliblogi/Ensimmäinen_koronavuosi_muutti_suomalais(62762))
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus.
- Seppälä, J., Mäenpää, I., Koskela, S., Mattila, T., Nissinen, A., Katajajuuri, J., Härmä, T., Korhonen, M., Saarinen, M. & Virtanen, Y. (2009). Suomen kansantalouden materiaalivirtojen ympäristövaikutusten arviointi ENVIMAT-mallilla. Suomen ympäristökeskus, 20/2009.
- Steg, L. & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of environmental psychology*, 29(3), 309-317.
- Steg, L., Bolderdijk, J., Keizer, K. & Perlaviciute, P. (2014). An Integrated Framework for Encouraging Pro-environmental Behaviour: The role of values, situational factors and goals. *Journal of environmental psychology*, 38, 104-115.
- Suomen ilmastopaneeli (2020). Suomalaisten kotitalouksien hiilijalanjäljen pienennyttävä 70 prosenttia – vähähiilisiä vaihtoehtoja voidaan tukea myös ohjaukskeinoin. <https://www.ilmastopaneeli.fi/tiedotteet/suomalaisten-kotitalouksien-hiilijalanjaljen-pienennyttava/>
- Tilastokeskus. (2021). Kasvihuonekaasut 2020, ennakko. Helsinki: Tilastokeskus

Tilastokeskus. (2022). Kasvihuonekaasupäästöt 2021 pysyivät edellisvuoden tasolla, maankäyttösektori päästölähde ensimmäisen kerran. Helsinki:Tilastokeskus <https://stat.fi/julkaisu/cktlcpwag38sg0c5561iqop0y>

Vedung, E., Rist, R. C., & Bemelmans-Videc, M. L. (Toim.). (1998). *Carrots, sticks & sermons: policy instruments and their evaluation*. Transaction publishers.

Ympäristöministeriö. (2021). Ilmastovuosikertomus 2021. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:19.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

- Mikä merkitys yksittäisillä asukkailla on kaupunkinne ympäristöohjelmassa?
- Millaiset keinot olette todennut olevan tehokkaimpia kannustamaan asukkaita ympäristöystävälliseen arkeen?
- Miten asukkaita pyrittiin osallistamaan kaupunkinne ympäristötavoitteiden saavuttamiseen?
- Millaisia tiedotuskampanjoita kunnassanne on ollut ympäristöasioissa?
  - o Kuinka toimiviksi olette kokeneet tiedotuskampanjat?
- Mitkä ovat olleet suurimmat esteet asukkaiden ympäristöystävällisen käyttäytymisen tiellä?
- Miten olette pyrkineet kumoamaan näitä esteitä?
- (Millaisilla muilla tietoisilla keinoilla kaupunkinne on pyrkinyt tekemään asukkaiden arkikäyttäytymisestä ympäristöystävällisempää?)